

Vårt andra skattesystem

Av jur kand Stephan Tolstoy

Enligt gängse finansvetenskaplig teori kännetecknas en avgift av att den som betalar avgiften erhåller eller tillförsäkras en direkt motprestation av den som tar ut avgiften. Med skatt däremot förstås tvångsbidrag utan direkt motprestation från det allmännas sida. Det socialförsäkringssystem som byggts upp under en lång följd av år har finansierats genom bidrag dels från staten, dels från arbetsgivarna och dels från de anställda. De avgifter som erlagts av arbetsgivarna har tidigare varit begränsade, samtidigt som avgifter även betalats av de enskilda människorna. Härigenom har sambandet mellan betalning och motprestation markerats och systemets karaktär av avgiftssystem upprätthållits.

Genom Haga-uppgörelserna samt senare händelser har emellertid sådana förändringar vidtagits i socialförsäkringssystemet att karaktären av avgiftssystem bör ifrågasättas. Det som i Pomperipossafallet samt den nya avgiften för barnomsorgen talar här helt och hållet för sig själva. Det finns emellertid andra situationer där det bristande sambandet mellan betalning och motprestation framstår klart:

1. En person har såsom enda arbetsinkomst under ett år lön från anställning som varar tre månader. Lönen för denna anställning utgör 7.000 kronor. Arbetsgivaren erlägger arbetsgivaravgift på lönebeloppet minskat med 1/4 av basbeloppet, alltså på 4.500 kronor om basbeloppet utgör 10.000 kronor. Trots avgiftsbetalningen beräknas inte någon pensionsgrundande inkomst för denna person då arbetsinkomsten understiger basbeloppet.
2. En person har såsom arbetsinkomst dels 8.000 kronor på grund av verksamhet i egen rörelse, dels 10.000 kronor på grund av 4 månaders anställning. För den sistnämnda inkomsten erlägger arbetsgivaren arbetsgivaravgift som beräknas på lönen minskad med 1/3 av basbeloppet, alltså på $10.000 - 3.300 = 6.700$ kronor.

Den försäkrade i detta fall är skyldig att själv erlägga egenavgift till pensioneringen på inkomsten av rörelsen. Eftersom avdraget på basbeloppet vid beräkning av den pensionsgrundande inkomsten i första hand skall göras på inkomsten av anställning och denna inkomst i förevarande fall överstiger basbeloppet, skall egenavgift beräknas på hela inkomsten av förvärsarbete. Resultatet i detta fall blir att pensionsavgift erläggs för inkomster på $6.700 + 14.700$ kronor men den pensionsgrundande inkomsten stannar vid $10.000 + 8.000 - 10.000 = 8.000$. De pensionsavgifter som erlagts för den försäkrade får således inte någon direkt motsvarighet i pensionspoäng.

3. En utländsk arbetsgivare sänder hit utländsk personal för kortvarigt arbete i Sverige. För sådana i Sverige kortvarigt arbetande utlänningar är den utländska arbetsgivaren skyldig att till svenska staten erlägga avgift för ATP. Detta även om vistelsen i Sverige enbart avser en månad, en vecka eller några dagar. Någon pensionsgrundande inkomst kan dock inte tillgodoräknas den i Sverige arbetande utlänningen eftersom denne enligt reglerna inte anses bosatt i landet.

Det ovan sagda visar att det som en gång varit tänkt som ett avgiftssystem nu alltmer liknar ett skattesystem, vårt andra skattesystem.

Hur är då detta skattesystem beskaffat? Jo, för 1976 bestod systemet av 12 olika delar:

Benämning	Procent
Allmän arbetsgivaravgift	4,00
Sjukförsäkringsavgift	8,00
Folkpensionsavgift	6,20
Delpensionsförsäkring	0,125
ATP	11,00
Yrkesskadeförsäkring	0,25
Arbetskyddsavgift	0,13
Arbetslöshetsförsäkring	0,40
Lönegarantiavgift	0,02
Vuxenutbildningsavgift	0,15
Arbetsgivaravgift till arbetsmarknadsutbildning	0,40
Byggnadsforskningsavgift	0,70
	Totalt 31,375

I det fall byggnadsverksamhet föreligger skall samtliga 12 avgifter betalas, i det fall annan verksamhet föreligger skall endast 11 avgifter betalas. I det fall ett uppdragsförhållande och inte ett vanligt arbetstagar/arbetsgivarförhållande föreligger skall 7 avgifter erläggas. För egenföretagarna föreligger en betalningsskyldighet för 4 avgifter. De underlag på vilka avgifterna skall beräknas kan också variera beroende på vilka avgifter som skall tas ut och vilken typ av inkomster det är fråga om.

I ett inkomstskattesystem tas vanligen, till skillnad från ett avgiftssystem, på ett eller annat sätt hänsyn till skattebetalarens förmåga att erlägga skatt. Denna princip brukar benämnas skatteförmågeprincipen och är erkänd i Sverige även om den är starkt urholkad såväl genom våra höga skattesatser även i måttliga inkomstlägen som våra njudda avdragsmöjligheter för de konsumtionstyngda barnfamiljerna. Men vårt andra skattesystem har överhuvudtaget inte accepterat skatteförmågeprincipen eftersom det bygger på ett avgiftssystem. Socialskatterna tas ut oavsett den försörjningsbördan ex egenföretagaren kan ha. Sannsagan om Pomperipossa visar detta.

Vårt inkomstskattesystem har av många beskyllts för att vara krångligt.

Det är uppenbarligen inte helt lättillgängligt, men framstår ändå vid en jämförelse med skattesystem i många andra länder som relativt lättillämpligt. Detta kan man dock inte säga om vårt andra skattesystem. Redan uppbyggnaden på 12 olika delar skvallrar om att vi har ett system av osedvanlig snårighet, vilket också framgår av att enbart den lagtext som behandlar vårt andra skattesystem omfattar närmare 300 tätskrivna sidor!

I de olika förordningarna i vårt andra skattesystem förekommer naturligtvis en mängd uttryck. I flera fall återkommer samma uttryck i flera förordningar. För gemene man skulle det förefalla naturligt att lagstiftaren hade samordnat dessa begrepp så att de överallt i systemet hade samma innebörd. Så dock ej i vårt andra skattesystem. Så t ex förekommer begreppet "inkomst av annat förvärvsarbete" både vad det gäller sjukpenningen och vad gäller tilläggs pensioneringen. För den första avgiften har begreppet givits en vid innebörd medan samma begrepp har en avsevärt snävare innebörd i förordningen som reglerar tilläggs pensioneringen. Detta har bland annat fått till resultat att en person bosatt i Sverige som åtnjuter inkomst av i utlandet bedrivna självständig rörelse inte påföres ATP men däremot sjukförsäkringsavgift på denna rörelseinkomst och detta trots att inkomsten i inkomstskattehänseende räknas till inkomst av kapital! Detta exempel visar också att det inte råder överensstämmelse mellan vårt första skattesystem och vårt andra skattesystem vad gäller grundläggande begrepp. Det som i det ena systemet räknas till inkomst av kapital blir i det andra systemet inkomst av annat förvärvsarbete. Andra exempel på denna bristande samordning är att frågan om en person är bosatt i Sverige eller inte fått olika lösningar i de båda skattesystemen.

Vi står snart inför en grundläggande omläggning av vårt inkomstskattesystem. Denna omläggning bör följas av en översyn av vårt socialförsäkringsystem, vårt andra skattesystem, som genom ett hafsigt och lekmannamässigt lagstiftningsarbete vuxit ut till ett svåröverskådligt och svårtillämpligt lappverk. En sådan översyn skulle antingen syfta till att systemets karaktär av en andra skatt fullföljes och att systemet i så fall samordnades med vårt första skattesystem eller att en återgång skedde till ett renodlat avgiftssystem där en direkt och fullödlig motprestation från staten garanterades. Det sistnämnda alternativet är, för skattetyngda medborgare, en nåd att stilla bedja om.